

Çeşm-i Cihan

Çeşm-i Cihan:
Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi
ISSN: 2149-5866
Sayı: 10 (Temmuz) 2023 s. 126-129, TÜRKİYE
DOI: 10.30804/cesmicihan.1243920
Yayın Değerlendirme

MİTOLOJİ ÜZERİNE BİR KİTAP

Bilge Seyidoğlu¹, *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, 112 sayfa, ISBN 978-975-995-469-7.

Güler MERİÇKAN GÜLEÇ*

Başvuru/Submitted: 28.01.2023

Kabul/Accepted: 16.03.2023

Mitoloji, toplumların kültürel gereksinmelerini karşılamak amacıyla ortaya çıkan ve hayal gücünü canlı tutmayı sağlayan mit'lerin bilimidir. "Mit'in anlamı" gerçek hikâye" ve bunun da ötesinde "sahip olunan çok değerli şeyler, kutsal, değerli ve manalı olandır." (Seyidoğlu, 2017, 15). Mit'lerin yaşam gerçeğindeki anlamlarıyla örtüşüp örtüşmediğini inceleyen Prof. Bilge Seyidoğlu'nun *Mitoloji Üzerine Araştırmalar* kitabında, konu kendine özgü örnekleriyle işlenmiştir.

Kitap, mit öğretilerini iki bölümde inceler. İlki kozmogoni (evrenin oluşumunu araştıran) mitleri, ikincisi menşe (eşyanın ve maddenin nasıl ortaya çıktığını, kökenini araştıran) mitleridir. Kozmogoni mitlerinden sonra gelen menşe mitleriyle ortaya çıkan 'varlık sorunu' felsefenin konusunu oluşturduğundan, Türklerde felsefenin başlangıcının mitolojik dönemlere dayandırıldığı olasıdır.

Etnologlar, sosyologlar, tarihçiler, şairler ve din adamları tarafından izlenerek kayda geçirilen ilkel toplumlardaki büyük mitolojik gelenekler, yeniden canlandırılarak edebi değer

¹ Halk bilimci (D. 13 Mart 1941 – Ö. 2014). İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1964) bitirdi. 1965-71 yılları arasında Atatürk Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Aynı üniversitede Türk Halkbilimi (Folklor) Bölümünde doktora (1971) yaptı. 1971-79 yılları arasında araştırma görevlisi, 1979-89 yılları arasında doçent, 1989 yılından sonra profesör öğretim üyesi olarak görev yaptı. Tiyatro Bölümü başkanlığı (1991-92), Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü kurucu başkanlığı (1994-95), Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü (1994-2001), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü kurucu başkanlığı (1995-2001), Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığı (1995-2002, 2003) görevlerinde bulundu. *biyografya.com*. "Bilge Seyidoğlu". Erişim: 15.03.2023. <https://www.biyografya.com/biyografi/884>.

* Emekli Sınıf Öğretmeni, ORCID: 0000-0001-6538-7224, merickan@gmail.com.

taşıyan yazılı metinler haline getirilmişlerdir. Grek mitleri de Hesiod ve Homer tarafından derlenmiş metinlerdir.

Mitlerde ‘merasim’lerin yeri çok önemli ve kutsaldır. “Hikâyeciliğin doğuşuyla birlikte bazı sanat dalları müzik, dans ve resim de merasimlerden süzülerek bugüne kadar gelenlerdir. Düğün, sünnet, evlenme ve ölüm merasimleri de kutsal mitlerdendir.” (Seyidoğlu, 2017, 9).

Ölüm merasimlerindeki ağıtların kaynağı da aynıdır. Zamanla hikâyelerin içindeki kutsallıklar unutulmuş, masal ve efsaneler ortaya çıkmıştır. Zengin bir mitolojisi olan ulusların destanlarının da sözlü gelenek olarak yaşadığı unutulmamalıdır. (Oğuz Kağan, Köroğlu, Manas, Ural Batır, Dede Korkut destanları gibi) Türklerin Ergenekon’dan çıkarak çoğalmalarını sağlayan demirciliğin, kutsallığı ve yaratılıştaki tanrılarına verdikleri önem mitolojilerindeki sağlam örgülerdir. “Türkler semavi dinlerden İslamiyet’le karşılaşınca bu dini kolaylıkla kabul etmelerinde, kozmogonik mitleri etkendir. Türk mitolojisine göre yerin altında ve gökyüzünde çeşitli görevleri olan tanrılar bulunmaktadır. Bu tanrılar kâinat ve yeryüzünü yaratırken görünmeyen büyük bir tanrı onlara yardım etmiştir. O bütün tanrıların üstündedir ve her şey onun emri ile olmuştur (Seyidoğlu, 2017, 10).

Mitler, inanç sistemi içinde olduklarından, kutsallık ve inanılabilirlik taşımaları en önemli özelliklerindedir. Mitlerdeki karakterler de olağanüstü ve yaratıcıdır. Mitlerde hikâyeler gerçek olan ve olmayan olarak ikiye ayrılır. Her ikisinde de tarihi olaylar bulunur. Gerçek olmayan hikâyeler her zaman anlatılırsa da gerçek hikâyeler sadece kutsal sayılan zamanlarda anlatılır.

İlkel insanlar için mitlerin önemi; onlara kendi varlığının ilk hikâyelerini anlattığındandır. “Modern insan kendisini tarihin içinden gelmiş, tarihî olayların oluşturduğu bir varlık olarak düşünürken; ilkel toplumlarda insanlar kendilerini mitik olaylar sonucunda meydana geldiklerini düşünürler ve kendilerine saygıları yoktur.” (Seyidoğlu, 2017, 19). Modern insandaki birtakım sebep sonuç ilişkisi kurmanın yerini, ilkel toplumlarda mitik olayları yeniden yaşamak alır. “İstanbul Türkler tarafından 1453’te fethedilmiştir. Bastil 14 Temmuz 1789’da düşmüştür. Bu olaylar değişmez. 14 Temmuz Fransızlar tarafından milli bayram olarak kabul edilmiştir. Bastil’in düşüşü her yıl anılır fakat tarihi olayın kendisi yeniden yaşanmaz. İlkel toplumlardaki insanlar ise bütün güçleriyle bu olayları yeniden yaşamaya gayret ederler. Onlar için önemli olan mitleri bilmektir. Mitleri öğrenmekle eşyanın menşesine ait esrarı öğrenmiş olurlar” (Seyidoğlu, 2017, 20).

Yapı bakımından menşei mitiyle kozmogonik mitlerin amaçları; birbirine benzer olay ve olguların başlangıçtan bugüne nasıl geldiklerini öğrenmektir. Menşei mitlerinde yeni bir durum ele alınarak anlatılır. Hatta menşei bilinmeden bir derde deva bulunamayacağı yaygındır. “İlkel

toplumlarda tedavi etmek yoktur; ancak kaynağa dönülerek yeniden yaratma vardır. Dünyayı ve hayatı yaratan kaynakların kökeni enerji doludur.” (Seyidoğlu, 2017, 27). İlacın menşesine ait mitle, dünyanın menşesine ait mit iç içe olduğundan; ilkel toplumlardaki bu mitler, dünyayı, insanı ve hayatı ele alarak, onlardaki doğaüstülükleri dini tecrübeleriyle yansıtırlar.

“Her kültürdeki ilkel toplumlar, kendi sosyo-ekonomik yapılarına ve kültür düzeylerine göre dünyanın her sene yenilediğine inanırlar.” (Seyidoğlu, 2017, 31). Bu inanış dünyanın her tip kültüründe, değişik merasim ve modellerle yorumlanır. (Avusturalyalılarda, Kaliforniya’daki kabilelerde, Yakın Doğu’da Mezopotamya’da Mısır’da, İsrail’de) Uygulama, kozmik zamanda da mevcut olan, harap edilmiş dünyanın tamamen yenilenmesidir. Son daima bir başlangıcı içerdiğinden, ölümden sonra da başlangıca inanılır. Dünyanın sonuyla ilgili mitler, insanlık tarihi için de önemli olduğundan, bu mitler daha sonraları Pythagorasçılar ve Stoik’ler tarafından “ölümsüzlüğe dönüş” fikri olarak ortaya atılmıştır. Ölümden sonraki yaşamı araştıran Eskatoloji’nin ‘altın çağı’ inancında da geçmişle ilgili olan mit’lerin araştırılması önem taşımaktadır.

Kitapta sırasıyla Türk mitolojisi, Greko-Romen miti, Mısır mitolojisi, İran mitolojisi, Çin mitolojisi ve Hint mitolojisi anlatılarak örneklendirilmiştir.

“Türk mitolojisindeki Altay Yaratılış Mitinin konusu, yaratılış ve yaratmayla ilgilidir. İnsanın ve insanların yaratılması anlatılmıştır.” (Seyidoğlu, 2017, 45). Aynı mitte, insanlara yapmaları ve yapmamaları gerekenler emredilmiş ve kurallar konmuştur. Kaf Dağı’nın yaratılışını da barındıran mitte; dünyayı yerinde tutan Kafdağı, bütün dağların anası sayılmaktadır. Diğer dağlar yeraltından ona bağlı olduğundan, Tanrı bir bölgeyi yok etmek isteyince bu dağlardan birini harekete geçirerek, yersarsıntısını oluşturmaktadır. Dünyanın merkezi olduğuna inanılan dağlara ve onu oluşturan taşlara yakın olmak, tanrıya ve tanrılara yakın olmakla eşitir. Kaf Dağı da bu yüzden kutsaldır. Bazı taşların kutsallığı, pek çok derde deva sağladıklarına inanıldığındandır.

Greko-Romen mitinde, kutsal âlemde yaşayan varlıklarla oluşturulan hikâyeler yer alır. Mitler kutsaldır ve olur olmaz yerlerde anlatılmazlar. Giriş merasimlerinin de önemi büyük olduğundan okunan metinler gizli tutulur. Herkese açıklanmayan merasimler sırasında esrarengiz bir âlemin kapıları açılır. Olaylar tamamen tanrılarla tanrıçalar arasında geçen masallardan oluşur.

Mısır mitolojisinde, dünyada hiçbir şey yokken, tanrı RE her şeyi yaratmıştır. İnsanlar için mitik dönem, Kral Osiris ile kraliçe İsis’le başlar. “Ülkede ölüm ve savaş yoktu; ülkenin her tarafında baştanbaşa müzik sesleri duyulurdu. Kadınlar ve erkekler tatlı bir sesle konuşur, duygularının derinliğini şiir ve müzikle ifade ederlerdi. Osiris, insanlara akıllı olmayı, tahılın

nasıl ekileceğini, meyve ağaçlarının yetiştirilmesini ve çiçeklerin ne büyük sevinç kaynağı olduğunu anlattı.” (Seyidoğlu, 2017, 71) bilgileri mitin kaynaklarındadır.

İran mitolojisindeki kahraman Cemsid’dir. Alnında Ahura Mazda (evrenin içindeki her şeyin yaratıcısı bilge Tanrı M.Ö 3500)’nin zafer işaretiyle, ölümün bilinmediği ülkesini yönetir. Kozmogonik İran mitinde ilk insan Ahura Mazda’nın sıcaklığından doğmuştur. Mitolojide her zaman yardımsever, iyi, akıllı, adaletli, güçlü ve ölümsüz olan Ahura Mazda’nın temsilcileri, parlak ışıklarıyla insanların iyiliğini isterler.

Çin mitolojisinde, büyük yaratıcı Yang-Yin’dir. Hayatı, dünyayı ve insanları yaratarak ölse de her zerresinden insanların yaşaması için bir parça bırakmıştır. Cennet (33 kat) yeryüzünün üzerinde, cehennem (18 kat) yerin altındadır. Ruh üç bölümden (düşünme, hissetme, isteme)) oluşur. Mitoloji 2 sayısı ile başlar.

Hint mitolojisi, gerçek dünya insanı’nın kutsal ve olağanüstü âlemin varlıklarıyla karşılaştırıldığı, farklı gelenek, sınıf, felsefe ve coğrafyaya sahip insanların oluşturduğu inanç (Hinduizm) sistemidir. Süreklilik ve bütünlük görülmez. Tanrı Savitri (mitolojide kral Ashvapati’nin toplumun saygı gösterdiği bütün değer yargılarına sahip - lotus gözlü - kızı) inancıyla, kutsallık koruma altındadır. Sahip olunan inanç gücü ve sevgiyle mutluluğa ulaşılır

Yazının olmadığı zamanlarda ortaya çıkan, doğaüstü olayları ve varlıkları konu edinerek, masalların ve destanların kaynağı olan mitler; en eski kültür taşları olarak kabul edilirler. Bu kültürün bir parçası olan Mısır tanrılarında (M.Ö 2500) Horus’un “Yüreğimiz ölünce de yanımızda olacaktır” sözünün mitolojik anlamı gerçekliğiyle, - dönemindeki rakip tanrılar tarafından kaldırmak istenen iyilik, adalet ve vicdan üstünlüğünü kazanma savaşındaki erdemlerle - günümüze dek geldiğini görebiliriz.